



## Elements decoratius de l'interior de Sant Martí del Puig

Gisclareny

### Ubicació

<b>Comarca:</b>	Berguedà
<b>Lloc/Adreça:</b>	Interior de l'església de Sant Martí situada al capdamunt del pujol del Puig.
<b>Emplaçament</b>	A l'interior de l'església. Del trencall del Puig, 20 min caminant seguint marques de GR.107 fins la casa i continuar fins al cim del pujol.
<b>Alçada:</b>	1020,9
<b>Coordenades:</b>	
<b>Latitud:</b>	42.26634
<b>Longitud:</b>	1.81003
<b>UTM Est (X):</b>	401861
<b>UTM Nord (Y):</b>	4680034

### Classificació

<b>Número de fitxa</b>	08093 - 70
<b>Àmbit:</b>	Patrimoni immoble
<b>Tipologia</b>	Element arquitectònic
<b>Estil / època:</b>	Medieval Romànic
<b>Segle</b>	XII-XIV
<b>Estat de conservació</b>	Regular
<b>Notes de conservació:</b>	Cal una tasca de consolidació i també de recerca per a descobrir noves restes pictòriques amagades sota l'enlluït recent
<b>Protecció</b>	Inexistent
<b>Número inventari</b>	Si. IPA. 3338
<b>Generalitat i altres inventaris</b>	
<b>Accés</b>	Fàcil
<b>Ús actual:</b>	Religiós
<b>Titularitat</b>	Pública

**Titular:** 002301800DG08A0001GX

**Fitxes associades:**

Sant Martí del Puig de la Baga

**Autoria de la fitxa** Pere Cascante i Torrella

**Data de registre de la** dt., 05/11/2019 - 01:00

**fitxa:**

## Descripció

A l'interior de l'església es conserven una sèrie d'elements decoratius que cal esmentar en una fitxa a part degut a la seva rellevància. Per una banda i damunt de la pica d'aigua baptismal (fitxa 71) hi ha un seguit de dibuixos fets a carbó, de com si es tractés d'una sinopia a sota de les dues capes pictòriques; la més superficial amb motius simulant estrelles i una altra a sota de l'època barroca. La capa en la qual es representen aquests elements és la que enllueix l'edicle on s'encasta la pica d'aigua baptismal de morter de calç de color blanquinós. Els dibuixos que s'hi representen corresponen amb motius molt esquemàtics relacionats amb la vida quotidiana ja que entre els elements representats s'hi veuen dos persones i també algun animal. Aquesta sinòpia està mig esborrada i ennegrida pel foc que s'ha fet a la pica baptismal i si no es para atenció es pot confondre amb un grafit molt recent. L'altre element decoratiu es troba al mur de migdia molt a prop de la paret que l'uneix amb la capella sud. En aquesta part s'endevina l'arrencament oest d'un arcosoli, o capella buidada al gruix del mur coronada en arc de mig punt i de la que es conserva l'estrep oest que va servir per adossar-hi la volta de la capella de migdia. De la mateixa manera que succeeix amb la pica baptismal s'hi poden endevinar a la façana i a sota les dues capes d'enlluït recents, una capa d'estuc en la qual hi ha pintades tres franges paral·leles en color verd que ressegueixen l'arc exterior de l'arcosoli i que continuen a l'intradors de la paret oest de l'arcosoli en altres franges de color ocre i magrana damunt un fons blanquinós i que queden amagades darrere el mur modern de la capella. Aquests dos elements datats possiblement de l'època medieval ens permeten interpretar que l'església de Sant Martí del Puig hauria estat decorada amb pintures murals les quals poden estar amagades a sota el revestiment més modern de la volta i part de l'absis i per tant cal tenir-ho en consideració de cara a futures intervencions. El darrer element correspon amb la biga en forma de cap humà que hi ha a prop del presbiteri i que servia per a sostenir la llàntia del sant. Aquesta biga està motllurada i té una representació del cap en forma humana i que amaga restes de policromia a sota la capa marró. Aquest tipus de biga és molt comú en els sostres d'enteixinats, cobertes de les cases de la baronia de Pinós ja que tant a la vila de Bagà (cases de cal Agutzil, Palau dels Pinós, Cal Peu-curt, Cal Carotes, Cal Solanell, Cal Bovanegra, Cal Mas...) com també a la Torre de Foix o casa de Vilella de Brocà, al santuari de Gresolet i en molts altres llocs es conserven elements molt similars que han estat datats de mitjans del segle XIV o XV. El paral·lel més proper és a Sant Miquel de Turbians i també a Sant Julia de Freixens a Vallcebre. Ambdós llocs conserven bigues similars.

## Observacions:

Aquests elements foren descoberts arran d'unes tasques de consolidació d'urgència portades a terme abans de la primera fase de restauració realitzada per SPAL. Aquests treballs costejats per l'associació d'amics dels monuments de la vall del Bastareny van consistir en la reposició de les lloses de la coberta i part del sanejat interior repicant l'enlluït que s'havia després i amenaçava en caure tant a la paret de migdia com la de tramuntana. Va ser llavors quan es van posar al descobert les sinòpies de la pica baptismal i part de l'arcosoli sud. La tipologia interna dels arcosolis seria similar a l'església de Sant Vicenç de Rus a Castellar de N'Hug i restaurada el 1987 pel Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona on es posaren al descobert unes interessants pintures del gòtic lineal dedicades a Santa Magdalena.

## Història

Segons Martín (Martín, 2005) l'indret del Puig ja apareix esmentat en l'acta de consagració de Sant Miquel de Turbians el 948 ".entrego a l'esmentada parròquia les vil·les que s'han esmentat amb els seus termes, els quals afronten, per una banda, amb el terme de Bagà, per l'altra, amb el terme de Vallcebre, el de Saldes i, per l'altra, amb els termes de Molnell o del Puig [de Sant Martí]." (Martín, E inèdit del doc.ADCU).

Posteriorment el lloc de Puig ens és esmentat amb les donacions del monestir de Sant Lloç prop Bagà el 961 "in valla buchranense, casas curtes et ortos, terras et vineas cultas vel incultas molendinis, aquis, aquiductis in Vilalta et in Marolaet in ipso Puio, et in Rus et Perdinela" (Serra i Vilaró, J; 1989. Llibre III P.82). Tanmateix és en la documentació d'aquest monestir quan se'n fa major referència ja que el 983 i posteriorment el 1003 es fa una donació de terres del mas Puig. I parla també d'un lloc dit Querol proper al Puig "I pècia de vinea ad domum Scti Laurentii monasterii, qui est in valle Buchuranense. Et advenit illa ipsa vinea de comparacione, in chomitatum Cerdaninense, in valle Buchuranense, in apennico de ipso Puio, in locum qui dicunt Cherol". El document parla de les afrontacions que són "In vinea de Olibane vel eres suos, et de alia in ipsa Rocha Rotunda, et de III in vinea de Orifeitaqyi fuit condam..." (Bolós-Pagès, 1986) Bolós interpreta com a Sant Martí del Puig sense poder especificar la roca rodona. Nosaltres pensem que la roca rodona podria correspondre el pujol arrodonit on més tard s'hi alçarà l'església de Sant Martí.

L'església de Sant Martí aviat es va convertir en una parròquia ja que el 1197 se la documenta amb aquesta funció. El 1288 el capellà del Puig Berenguer de Gaamir va arrendar del clergue de Gavarrós (Berenguer de Ça Rocha) amb totes les entrades, oblacions, defuncions, conreus, cases, possessions i altres drets que posseïen i li corresponien com també tot el de la seva església i sufragània de santa Maria de Faia (santa Magdalena) (Serra i Vilaró, J ;1989 Ob cit. Llibre III. P.253) . Aquest acord incloïa a Ça Rocha de residir a la parròquia "ibi residentiam pesonalem" i garantir servei religiós a les esglésies. Segons Serra i Martín conflictes posteriors acabaren imposant una multa de 150 sous a Gaamir i la confirmació de Berenguer de Ça Rocha com a rector del Puig. Altres documents són el 1295 l'església va rebre una deïxa testamentària de 20 sous per part de Galceran de Pinós i Santa Maria de Faia de 10 sous. S'hi té documentada una petita comunitat de clergues que hi feien oficis diurns i també nocturns. Consta que el 1368 el rector del Puig va entrar en brega amb els homes de Berga als plans de Reboll. En conseqüència els bisbe d'Urgell va absoldre a tots els rectors i en va reposar de nous. En aquesta data l'església va perdre la categoria de parròquia i va passar a ser una sufragània de Gisclareny. També hi ha esment el 1399 que els prohoms del Puig van comprar als cònsols de Bagà un encenser, una custòdia de llautó en la que nen van pagar 2 lliures i quatre sous (Baronies, ob cit. P47). La importància del lloc del Puig era cabdal pels barons de Pinós. Tant és així que els rectors d'aquesta parròquia van finançar la construcció de la capella de Santa Maria a l'església de Sant esteve de Bagà. Així el 1396 es cobreix "la quapela nova de sent guyla (Julià)" a l'angle sud-oest del temple que va ser per Oliver Saig, rector de Sant Martí del Puig. A la clau de la volta s'hi va gravar "el mont floré" un puig coronat per una flor de lis fent referència al Puig i la qual n'era titular Oliver Saig (Galí, F, D i Lacuesta, C , R, 2010). Tot i així pensem que els terratrèmols de 1427 i 1428 van sacsejar de forma profunda la vall provocant alguns estralls a Sant Martí. Posteriorment el 1593 la parròquia de Turbians i la seva sufragània del Puig van passar a dependre formalment del bisbat de Solsona . Tot i així i a causa d'un contenciós amb el bisbat d'Urgell, el canvi jurisdiccional no es va portar a terme fins 1624.. El 30 de setembre de 1729 i en motiu d'una visita pastoral, el visitador fa constància l'absència dels ornaments necessaris per a la litúrgia, (DDAA. SPAL. 2014) No obstant en el cadastre de 1776, la masia i lloc del Puig estava a mans de la família Bover (AMG, cadastre 1776) i sabem a través de la documentació eclesiàstica que alguns dels rectors de l'església de Gisclareny i del Puig procedien d'aquesta mateixa casa. Així Julià i Martí Bover eren germans sacerdots i fadrísters ja que l'hereu del mas era Joan Bover i segons Martín encara hi havia un altre germà de nom Josep que era ferrer.Julià va ser rector durant 18 anys a Gisclareny on el seu testament va encarregar un enterrament amb dotze sacerdots, tes misses cantades i una ofrena de pa i vi a l'església de Sant Martí. Va donar 900 lliures a la fundació de Sant Julià i va nomenar al seu germà Martí sacerdot de Gisclareny i li va encarregar que fes dotze misses anuals els dies especificats i va

crear una causa pia de " col·locar donzelles en espiritual matrimoni" i especificant que fossin filles dels germans donant-los una pensió de 20 lliures anuals en el moment del casament. Aquesta dot s'havia de donar als descendents de l'hereu de forma perpetua mentre que la resta de germans només es lliurés fins a la quarta generació (Martín, 2005. P.33). Aquest element podria explicar la quantitat de reformes portades a terme a l'església de Sant Martí com ara l'annexió de les dues capelles a migdia i tramuntana de la nau, la construcció dels hipogeus el 1787 entre altres. El 1936 i amb l'inici de la guerra civil es va desmuntar l'antic cor de fusta i possiblement també els retaules així com també les dues campanes de l'església, una de les quals va ser custodiada a Gisclareny. A més aquestes destrosses deuriem ser més evidents per la posició estratègica i proximitat amb el congost dels empedrats. Aquest fet podria haver donat lloc a la gran quantitat de trinxeres que hi ha excavades als voltants de l'església. A la dècada dels 40 es van construir uns nínxols adossats a la façana nord i es va costejar la fabricació d'una nova campana que va ser guardada a l'ajuntament de Gisclareny fins el 1989 (Caballè Cantalapedra, F; 1995 p-26). Finalment la dècada de 1970 i 1980 membres de l'associació dels amics dels monuments de la vall del Bastareny emprengueren algunes tasques de neteja i repicat de paraments interns així com repàs de la teulada. Aquestes tasques es van completar el 1988 amb la reposició i renovació de la majoria de les cobertes de les esglésies. Finalment el 2005 l'ajuntament de Gisclareny va signar un conveni de cessió del monument durant 30 anys amb el bisbat de Solsona oi això va fer que es sol·licités ajuda al Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona per a la seva restauració. Aquestes tasques es van realitzar entre els anys 2007 i 2008.

## Bibliografia

BOLÓS MASCLANS, J; PAGÈS(1986). El monestir de Sant Llorenç prop Bagà. Artestudi. Barcelona. P .71, 200. CABALLÈ I CANTALAPIEDRA, F ( 1996). Les tres-centes cases de Giscareny. Columna Albí. P.55. CASCANTE I TORRELLA, P (2017). Memòria i estudi històric i constructiu de la masia de Vilalta de Sant Mateu de Bages. GALÍ F, D; LACUESTA CONTRERAS, R (2010). Evolució històrica i constructiva de l'església de Sant Esteve de Bagà a partir de les fonst documentals. SPAL (Inèdit). MARTIN, E (2005 Una mirada sobre la història de Gsclareny.P.15, P.32, 33 . GENERALITAT DE CATALUNYA. Inventari de Patrimoni arquitectònic (IPA). Fitxa núm. 3338; SERRA i VILARÓ , J (1989). Les Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius. Llibres I, II i III. AHG. Cadastre de 1776. ACA. Llibrets de compliment pasqual. Amillament de 1863. Extret de Martín, E; 2005. Annex 21 ADCU. Acta de consagració de Sant Miquel Turbians (inèdit), DDAA. (2014). "Església de Sant Martí del Puig de la Baga. Gisclareny". Restaurar o reconstruir. Actualcions del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local en els monuments . Memòria SPAL 2010-2012. P-581-588.





